

जिल्ला स्तरिय
राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा,सूचना तथा संचार
कार्यक्रम
संचालन पुस्तिका

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र
टेकु, काठमाडौं
आ.व. २०७४ / ७५

स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देश एफ.एम.रेडियोबाट प्रसारण

स्वीकृत कार्यक्रमको नाम	: राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम ।
कार्यक्रम संचालन हुने स्थान	: जिल्ला स्तरमा ।
क्रियाकलापको नाम	: स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देश एफ.एम.रेडियोबाट प्रसारण ।
वार्षिक लक्ष्य	: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार ।
सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि	: स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार तोकिएको चौमासिकमा ।

१. कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय :

समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचना तथा सन्देशहरू लक्षित समूह / सहभागी समूहसम्म नेपाली भाषा लगायत स्थानीय भाषाहरूमा प्रचार प्रसार वा प्रवाह गर्न स्थानीय एफ.एम.रेडियो एक प्रभावकारी माध्यम हो । समुदायका मानिसहरूको स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न धारणा र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन एफ.एम.रेडियोको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । स्थानीय एफ.एम. रेडियो स्टेसनको माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देशःसूचनाहरू प्रवाह गरी समुदायका मानिसहरूलाई स्वास्थ्यका विभिन्न विषयहरूबारे जानकारी गराई उनीहरूमा ज्ञान अभिवृद्धि र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन हुनेछ । त्यसैले विभिन्न भाषाहरूमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देशहरू विभिन्न स्थानिय एफ.एम रेडियोहरूबाट प्रवाह गर्न यो कार्यक्रमको आवश्यकता परेको हो ।

२. कार्यक्रमको उद्देश्य :

- स्थानीय भाषा, भाषी, चाल चलनलाई विशेष ध्यानमा राखी स्थानीय आवश्यकता अनुसार स्थानीय एफ.एम.रेडियो स्टेसनबाट आम समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारीमूलक सन्देशहरू प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य समस्यालाई ध्यानमा राखी त्यसलाई सम्बोधन हुने गरी सन्देशहरू प्रसारण गर्ने ।
- एफ.एम.रेडियो मार्फत सन्देश प्रसारण गरी स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने र उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको उपभोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

३. लक्षित समूह / सहभागी समूह :

- आम जनसमुदाय
- समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य सन्देश प्रवाह गर्नेहरू जस्तै: महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, विद्यार्थी, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी आदि ।
- किशोर किशोरीहरू, युवा, युवतीहरू, आमाहरू, गर्भवती महिलाहरू आदि ।

४. सन्देशहरु समावेश गर्न सकिने विषयहरु:

- नेपाल सरकार, स्वास्थ्य मंत्रालयबाट संचालित स्वास्थ्य सेवाहरु तथा कार्यक्रमहरुको वारेमा
- जिल्ला एवं स्थानीय स्तरमा देखिएका प्रमुख स्वास्थ्य समस्याहरु जस्तै: Morbidity and Mortality को आधारमा विषय छनौट गर्ने ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न विषयहरु जस्तै:झाडापखाला, श्वासप्रश्वास, क्षयरोग, कुष्ठरोग, औलो, कालाजार, यौन रोग, एच.आई.भी तथा एड्स, सुरक्षित मातृत्वःपरिवार नियोजन, किशोरावस्था, बाल स्वास्थ्य, सुनौला १००० दिन संचार अभियान, नसर्ने रोगहरु, वातावरणीय र व्यक्तिगत सरसफाई र स्वच्छता,सावुन पानीले हातधुने, निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा लगायत अन्य: अत्यावश्यकिय स्वास्थ्य सेवाका विषयवस्तुहरु आदि।

पुनश्च: उपरोक्त विषयवस्तुहरुमध्ये कुनै विषयमा स्थानिय भाषामा सन्देश उत्पादन गरी प्रसारण गर्नु परेमा सम्बन्धीत एफ.एमहरुले केन्द्रले प्राप्त गराएको सन्देशलाई जस्ताकोतस्तै स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गरी प्रसारण गर्नुपर्नेछ । यसका लागि केन्द्रबाट सिडि पनि उपलब्ध हुनेछ ।

५. सन्देश प्रसारण सम्बन्धी विषयवस्तु :

स्वास्थ्यका विषयहरुजिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयःजिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयका प्रमुख, जन स्वास्थ्य अधिकृत तथाकार्यक्रम सुपरिवेक्षकहरूसंग छलफल गरी स्थानिय आवश्यकताको आधारमा विषयवस्तु चयन गर्ने ।

६. पूर्व तयारी:

- मौसम अनुसार देखापर्ने गरेको रोगको प्रकोपहरुको तथ्याङ्क केलाउने ।
- तथ्याङ्कहरु विश्लेषण गरेपछि देखिएका स्वास्थ्य समस्याहरुको प्राथमिकता सूची तयार गर्ने ।
- प्राथमिकता सूचीमा परेका कुन कुन विषयमासन्देश प्रसारण गर्ने भन्ने सम्बन्धमानिर्णय गर्ने / गराउने र केन्द्रबाट प्राप्त गराएको सन्देशहरु सो विषयमा भएको नभएको एकीन गर्ने।
- सन्देश प्रसारणको स्पेशीफिकेशन तयार गर्ने
- स्पेशीफिकेशन अनुसारको सन्देश प्रसारणको लागि स्थानीय एफ.एम.स्टेसनःमिडिया हाउससंग नियमानुसार प्रक्रिया अघि बढाउने ।

७. सन्देश प्रसारण :

- नियमानुसार स्थानीय एफ.एम.रेडियोस्टेसन / मिडिया हाउसचयन गरी संज्ञौता गर्ने ।
- सन्देश स्पष्ट र छोटो हुनुपर्नेछ र प्रस्तुती-संवादमूलक वा गीति वा सूचनामूलक हुनेछ ।

- एफ.एम.रेडियोबाट स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसारसन्देश प्रसारण गर्ने ।
- सन्देश प्रसारणको भएको / नभएको अनुगमन गर्ने ।

८. **सन्देश प्रसारण पश्चात:**

- स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गरेको सन्देश प्रसारणको सि.डी. वा electronic copy जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयमा नियमानुसार दाखिला गराउने ।
- कार्यक्रम वा सन्देश प्रसारण गरे पश्चात सबै एफ.एम स्टेसनहरुबाट प्रसारण गरिएको कार्यक्रमको प्रसारण प्रमाणपत्र जिल्ला स्वास्थ्य-जनस्वास्थ्य कार्यालयमा पेश गर्ने ।

९. **अभिलेख र प्रतिवेदन :**

कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि सोको अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार पारी सम्बन्धित जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय र राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्रमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारीले अनिवार्य रुपमा पठाउने कार्य गर्नुपर्दछ ।

१०. **जिम्मेवार व्यक्ति र समन्वयकर्ता:**

जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख कार्यक्रमको प्रमुख जिम्मेवार कर्मचारी हुने र नीजको मातहतमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सनले कार्यक्रम संचालन र समन्वयको काम गर्नु पर्दछ ।

११. **वित्तिय व्यवस्थापन:**

सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली, प्रचलित आर्थिक ऐन, नियम तथा कानुन अनुसार लेखाको राय लिई कार्यालय प्रमुखबाट क्रियाकलाप तथा बजेट बाँडफाँड र स्पेशीफिकेसनस्वीकृत गराई कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि खर्च गर्ने ।

स्थानिय टेलिभिजनबाट स्वास्थ्य सूचना प्रवाह गर्ने

स्वीकृत कार्यक्रमको नाम	: राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम ।
कार्यक्रम संचालन हुने स्थान	: जिल्ला स्तरमा ।
क्रियाकलापको नाम	: स्थानिय टेलिभिजनबाट स्वास्थ्य सूचना प्रवाह गर्ने ।
वार्षिक लक्ष्य	: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार ।
सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि	: स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार तोकिएको चौमासिकमा ।

१. कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय :

समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचना तथा सन्देशहरु लक्षित समुहःसहभागी समूहसम्मस्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार वा प्रवाह गर्न स्थानीय केबुल टेलिभिजनच्यानलहरु एक प्रभावकारी माध्यम हो ।स्थानीय केबुल टेलिभिजन च्यानलको माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धीसन्देशःसूचनाहरु प्रवाह गरी समुदायका मानिसहरुको स्वास्थ्यका विभिन्न विषयहरुमा ज्ञान अभिवृद्धि गराई उनीहरुको धारणा र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन टेलिभिजनको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

२. कार्यक्रमको उद्देश्य :

- स्थानीय भाषा, भाषी, चाल चलनलाई ध्यानमा राखी स्थानीय आवश्यकता अनुसार स्थानीय केबुल टेलिभिजनच्यानलहरुबाट आम समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारीमूलक सन्देशहरु प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय स्वास्थ्य समस्यालाई ध्यानमा राखी त्यसलाई सम्बोधन हुने गरी सन्देशहरु प्रसारण गर्ने ।
- स्थानीयकेबुल टेलिभिजनच्यानलहरु मार्फत सन्देश प्रसारण गरी स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने र उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको उपभोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

३. लक्षित समूह / सहभागी समूह :

- आम जनसमुदाय
- समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य सन्देश प्रवाह गर्नेहरु जस्तै: महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, विद्यार्थी, शिक्षक, स्वास्थ्य कार्यकर्ता आदि ।
- किशोर किशोरीहरु, युवा, युवतीहरु, आमाहरु, गर्भवती महिलाहरु आदि ।

४. कार्यक्रम संचालन गर्ने आधारहरु:

- स्थानीय स्तरमा देखा परेका महामारी तथा अन्य प्रकोपहरुको प्रभाव, रोग फैलन सक्ने सम्भाव्य र विगतका प्रतिवेदन र तथ्याङ्क विश्लेषण गर्न उपलब्ध तथ्याङ्कःसूचनाहरु केलाउने ।
- मौसम अनुसार देखापर्ने गरेको रोगको प्रकोपहरुको तथ्याङ्क केलाउने ।

- तथ्याङ्कहरू विश्लेषण गरेपछि देखिएका स्वास्थ्य समस्याहरूको प्राथमिकता सूची तयार गर्ने ।
- प्राथमिकता सूचीमा परेका कुन कुन विषयमा कुन कुन प्रकृतिको स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम संचालनगर्दा उपयुक्त हुन्छ निर्णय गर्ने/गराउने ।
- जिल्ला एवं स्थानीय स्तरमा देखिएका प्रमुख स्वास्थ्य समस्याहरू जस्तै: Morbidity and Mortality को आधारमा विषय छनौट गर्ने आदि ।

५. सन्देशमा समावेश गर्न सकिने विषयवस्तुहरू:

- स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न विषयहरूजस्तै: झाडापखाला, श्वासप्रश्वास, क्षयरोग, कुष्ठरोग, औलो, कालाजार, यौन रोग, एच.आई.भी तथा एड्स, सुरक्षित मातृत्वःपरिवार नियोजन, किशोरावस्था, लैङ्गिक हिंसा, बाल स्वास्थ्य, नसर्ने रोगहरू, वातावरणीय र व्यक्तिगत सरसफाई र स्वच्छता,सावुन पानीले हातधुने, निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा लगायत अन्य: अत्यावश्यकिय स्वास्थ्य सेवाका विषयवस्तुहरू आदि।
- मौसम अनुसार हुने प्रकोपहरू
- जिल्ला एवं स्थानीय स्तरमा देखिएका प्रमुख स्वास्थ्य समस्याहरू

६. सन्देश प्रसारण सम्बन्धी विषय वस्तु चयन :

- जिल्ला स्वास्थ्य / जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख,
- जनस्वास्थ्य अधिकृत
- स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सन ।
- जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयःजिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयका कार्यक्रम सुपरिवेक्षकहरू ।

७. पूर्व तयारी:

- HMIS प्रतिवेदनको विश्लेषण गरी प्रमुख स्वास्थ्य समस्याहरू पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा देखा परेका महामारी तथा अन्य प्रकोपहरूको तथ्याङ्क विश्लेषण गर्न उपलब्ध तथ्याङ्क / सूचनाहरू केलाउने ।
- मौसम अनुसार देखापर्ने गरेको रोगको प्रकोपहरूको तथ्याङ्क केलाउने ।
- तथ्याङ्कहरू विश्लेषण गरेपछि देखिएका स्वास्थ्य समस्याहरूको प्राथमिकता सूची तयार गर्ने ।
- प्राथमिकता सूचीमा परेका विषयहरूबाट कुन कुन विषयमा सन्देश प्रसारण गर्ने हो भनीविषयवस्तुको निर्णय गर्ने/गराउने ।

- विषयवस्तु छनौट भै सकेपछि, सो विषयसंग सम्बन्धित विज्ञहरुबाट कार्यक्रम वा सन्देशको स्क्रिप्ट लेखन, परिमार्जन तथा अन्तिम रूप दिने कार्य गराउने ।
- सन्देश उत्पादन र प्रसारणको स्पेशीफिकेशन तयार गर्ने ।
- स्पेशीफिकेशन अनुसारकोसन्देश उत्पादन र प्रसारणको लागि स्थानीय केवल टेलिभिजनच्यानल / मिडिया हाउससंग नियमानुसार प्रक्रिया अघि बढाउने ।

८. सन्देश प्रवाह :

- नियमानुसार टेलिभिजन च्यानलःमिडिया हाउसको चयन गरी संज्ञौता गर्ने ।
- जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य प्रमुखबाट स्वीकृत स्क्रिप्टसन्देश उत्पादन र प्रसारणको लागि सम्बन्धित टेलिभिजन / मिडिया हाउसलाई उपलब्ध गराउने ।
- सन्देश उत्पादनःप्रसारणगर्दा स्पष्ट, छोटो, प्रस्तुती-संवादमूलक वा गीति वा सूचनामूलक गर्न सकिन्छ ।
- स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसारसन्देश प्रसारण गर्ने ।
- सन्देश प्रसारणको अनुगमन गर्ने ।

पुनश्चः यदी सो जिल्लामा स्थानिय टेलिभिजन च्यानल नभएको खण्डमा छिमेकी जिल्लाको स्थानिय च्यानलबाट प्रशारण गर्न सकिनेछ । यदि छिमेकी जिल्लामा पनि स्थानिय टेलिभिजन च्यानल नभएमा राष्ट्रिय टेलिभिजन च्यानलबाट प्रशारण गर्न सकिनेछ ।

८. सन्देश उत्पादनर प्रसारण पश्चातः

- सन्देश उत्पादन र प्रसारण भइसकेपछि सो को सि.डी. वा भभिअतचयलष्अ अयउथस्पेशीफिकेशन अनुरूप जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयमा नियमानुसार दाखिला गराउने ।
- कार्यक्रम वा सन्देश प्रसारण गरे पश्चात सबै स्थानिय केवल टेलिभिजन च्यानलबाट प्रसारण गरिएको कार्यक्रमको प्रसारण प्रमाणपत्र जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयमा पेश गर्ने ।

९. अभिलेख र प्रतिवेदन

कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि सो को अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार पारी सम्बन्धित जिल्ला स्वास्थ्यःजनस्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय र राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्रमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारीले अनिवार्य रूपमा पठाउने कार्य गर्नुपर्दछ ।

१०. जिम्मेवार व्यक्ति र समन्वयकर्ता

जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख कार्यक्रमको प्रमुख जिम्मेवार कर्मचारी हुने र नीजको मातहतमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सनले कार्यक्रम संचालन र समन्वयको काम गर्नु पर्दछ ।

११. वित्तिय व्यवस्थापन

सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली, प्रचलित आर्थिक ऐन, नियम तथा कानुन अनुसार लेखाको राय लिई कार्यालय प्रमुखबाट क्रियाकलाप तथा बजेट बाँडफाँड र स्पेशीफिकेसन / TOR स्वीकृत गराई कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि खर्च गर्ने ।

पत्रकार तथा अन्य स्वास्थ्य संचारकर्मीहरूलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी विषयमा अन्तरक्रिया

स्वीकृत कार्यक्रमको नाम	: राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम ।
कार्यक्रम संचालन हुने स्थान	: जिल्लास्तर ।
क्रियाकलापको नाम	: पत्रकार तथा अन्य स्वास्थ्य संचारकर्मीहरूलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी अन्तरक्रिया
वार्षिक लक्ष्य	: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार ।
सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि	: स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार तोकिएको चौमासिकमा ।

१. कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय :

स्वास्थ्य सम्बन्धी सही सूचना पाउनु आम नेपाली नागरिकको अधिकार हो । समाजमा रहेका गलत अवधारणा र अन्धविश्वास हटाउनको लागि पत्रकारको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । स्वास्थ्य प्रबर्धन गर्न तथा निरोगी हुन आवश्यक स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना, ज्ञान, सीप अभिवृद्धि गर्न , उपयुक्त र स्वस्थ व्यवहार अपनाउन सहयोग पुग्ने सूचना र सन्देशपत्रकार र संचारकर्मी मार्फत प्रवाह गर्न सकिन्छ । त्यसैले यस अन्तक्रिया कार्यक्रम मार्फत लक्षित वर्गहरूमा सकारात्मक धारणा एवं आवश्यक ज्ञान र सीपको विकास गरी समुदायमा उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको उपयोग गर्ने र स्वस्थ जीवन यापन गर्ने बानीको विकास हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

२. कार्यक्रमको उद्देश्य :

- पत्रकार र संचारकर्मीहरूलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी गराइ आम नेपाली नागरिकहरूमा चेतना फैलाउन सहयोग गर्ने ।
- उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाहरूको उपभोग गर्नुपर्दछ भन्ने सकारात्मक धारणाको व्यापक रूपमा विकास गर्ने र उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाहरूको उपभोग अधिकतम रूपमा गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

३. लक्षित समूहःसहभागी समूहः

जिल्ला स्तरका पत्रकार र संचारकर्मीहरू

४. अन्तरक्रिया कार्यक्रममा समावेश गरिने बिषय बस्तुहरू :

- परिवार नियोजनका, सुरक्षित मातृत्व, नसर्ने रोग , सरुवा रोग

५. सहभागी संख्या: प्रति १ कार्यक्रम ३० जना सम्म हुनेछन् ।

६. सहजकर्ता :

- जिल्ला स्वास्थ्य / जन स्वास्थ्य प्रमुख प्रतिनिधि – १ जना
- सम्बन्धीत स्वास्थ्य संस्था प्रमुख – १ जना
- स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सन – १ जना

७. कार्यक्रम संचालन पूर्व तयारी :

- जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य प्रमुख, जनस्वास्थ्य अधिकृत र स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमका सुपरीवेक्षकहरूसंग छलफल गरी विस्तृत कार्य योजना तयार गर्ने ।
- आवश्यक स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्री वितरण तथा प्रयोगको लागि तयारी राख्ने ।
- कार्यक्रम सञ्चालन हुने मिति, समय र स्थान निर्धारण गरी कार्यक्रमका सहभागीहरूलाई पर्याप्त समय दिई आमन्त्रण गर्ने ब्यबस्था जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय / जनस्वास्थ्य कार्यालयले गर्नु पर्नेछ । अतः गर्नु पर्ने कामको सूची तयार गरी जिम्मेवारी तोक्ने ।
- अन्तरक्रिया कार्यक्रमको लागि छनौट गरिएका विषयहरूको प्रस्तुतीकरणको सलाईड सोहरु तयार गर्ने
- प्रस्तुतीकरणको तयारी कार्यक्रम संग सम्बन्धित पाठ्य सामग्री, manual, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन पुस्तिकाका, संचारका लागि स्वास्थ्य सम्बन्धी प्राविधिक विषय वस्तुहरु सम्बन्धी पुस्तिकाको आधारमा गर्नुपर्नेछ ।

८. कार्यक्रम सञ्चालन :

- अन्तरक्रिया कार्यक्रम एक दिन अर्थात पूरै ६ घण्टाको कार्य समय हुनुपर्नेछ ।
- सहभागीहरूलाई उपयुक्त स्वास्थ्य शिक्षा सामग्री पोस्टर, ब्रोसर, पर्चा, पाम्पलेट, पुस्तिका आदि उपलब्ध गराउने ।
- कार्यक्रममा श्रव्य दृश्य सामग्रीको माध्यमबाट तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको विषयवस्तुहरूमा अन्तरक्रिया अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्नेछ ।
- कार्यक्रमको उद्देश्य परिपूर्ति गर्न सहभागीहरूबाट प्रतिबद्धता लिने प्रयत्न गर्ने जस्तै कार्यक्रमबारे सम्बन्धित सहभागीहरूबाट स्वास्थ्य समस्याहरूबारे समुदायमा सुसूचित गराउने ।
- अन्तरक्रियामा उठेका मुख्य मुख्य कुराहरू बुंदागत रूपमा अभिलेख राख्न सहजकर्ता मध्येका एक जनालाई जिम्मेवारी तोक्नु पर्नेछ ।
- सहजकर्ताले नै पूर्ण प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्दछ ।

कार्यक्रम संचालन तालिका र विषयवस्तुको नमूना

समय	छलफलका विषयवस्तुहरू	शिक्षण विधि	सामग्री	प्रशिक्षक
३०मि.	नाम दर्ता परिचय	रचनात्मक	किसिमबाट	रजिष्टर
१५मि.	उद्देश्य	प्रस्तुतीकरण / छलफल	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
१५मि.	सुनौलो १००० दिन कार्यक्रम	अन्तरक्रिया, प्रस्तुतीकरण र छलफल सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
५० मि.	परिवार नियोजन, यसका किसिम : अस्थायी र स्थायी, परिवार नियोजनका आवश्यकता र अपनाउनका फाइदाहरू तथा सेवा र साधन पाईने स्थानहरूबारे जानकारी	अन्तरक्रिया, प्रस्तुतीकरण र छलफल	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
५० मि.	स्याहार, गर्भावस्थामा देखिन सक्ने खतराका लक्षण तथा चिन्हहरू, प्रसूती अवस्थामा देखिन सक्ने खतराको लक्षण तथा चिन्हहरू, सुत्केरी स्याहार आदि ।	गर्भवती अन्तरक्रिया, प्रस्तुतीकरण र छलफल	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
५० मि.	नवजात शिशुको स्याहार, नवजात शिशुमा देखिन सकिने खतराको लक्षण तथा चिन्हहरू, नवजात शिशुको स्याहारमा परिवार, समुदाय र स्वास्थ्य संस्थाको भूमिकाबारे जानकारी	अन्तरक्रिया, प्रस्तुतीकरण र छलफल	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
३० मि.	चिया, खाजा			
५० मि.	मेरो वर्ष २०७४स्म स्वस्थ मेरो देश स्वस्थ अभियान नसर्ने रोगहरूबारे	अन्तरक्रिया, प्रस्तुतीकरण र छलफल	सलाईड सो / न्यूजप्रिन्ट	
१५ मि.	कार्यक्रमको सारांश र सहभागीहरूको भूमिका स्पष्ट गरीसमापन गर्ने	मिनी लेक्चर		

९. **अभिलेख र प्रतिवेदन :**

कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि सो को अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार पारी सम्बन्धित जिल्ला स्वास्थ्य÷जनस्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय र राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्रमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारीले अनिवार्य रूपमा पठाउने कार्य गर्नुपर्दछ ।

१०. **जिम्मेवार व्यक्ति र समन्वयकर्ता :**

जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख कार्यक्रमको प्रमुख जिम्मेवार कर्मचारी हुने र नीजको मातहतमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सनले कार्यक्रम संचालन र समन्वयको काम गर्नु पर्दछ ।

११. **वित्तिय व्यवस्थापन :**

सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली, प्रचलित आर्थिक ऐन, नियम तथा कानून अनुसार लेखाको राय लिई कार्यालय प्रमुखबाट क्रियाकलाप तथा बजेट बाँडफाँड स्वीकृत गराई खर्च गर्नु पर्नेछ ।

अनलाईन माध्यमबाट स्वास्थ्य सन्देश र समाचार प्रसार

स्वीकृत कार्यक्रमको नाम	: राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम ।
कार्यक्रम संचालन हुने स्थान	: जिल्ला स्तरमा ।
क्रियाकलापको नाम	: स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देश एफ.एम.रेडियोबाट प्रसारण ।
वार्षिक लक्ष्य	: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार ।
सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि	: स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार तोकिएको चौमासिकमा ।

१. कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय :

२१औं शताब्दीमा संचार प्रविधिको विकास तीव्र रूपमा अघि बढि रहेको छ । स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी पाउन संचार माध्यमको प्रयोगले सहयोग पुऱ्याउने गर्दछ । विभिन्न संचार माध्यममध्ये अनलाईन माध्यम एक हो । अनलाईन संचार माध्यमबाट देश विदेशमा भएको नयाँ उपचार प्रविधि तथा स्वास्थ्य सुविधाहरुको बारेमा अध्यावधिक रहन सकिन्छ ।

समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचना तथा सन्देशहरु लक्षित समुहसम्म प्रवाह गर्न अनलाईन एक प्रभावकारी माध्यम बनेको छ । समुदायका मानिसहरुको स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न धारणा र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन अनलाईनको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । अनलाईनको माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी सन्देश / सूचनाहरु प्रवाह गरी समुदायका मानिसहरुलाई स्वास्थ्यका विभिन्न विषयहरुबारे जानकारी गराई उनीहरुमा ज्ञान अभिवृद्धि र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनेछ । साथै प्राप्त जानकारी आफू, परिवार, र समुदायको स्वास्थ्य प्रति अभिप्रेरित गराउने ।

२. कार्यक्रमको उद्देश्य :

- आम समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारीमूलक सन्देशहरु प्रवाह गर्ने ।
- स्वास्थ्य समस्यालाई ध्यानमा राखी त्यसलाई सम्बोधन हुने गरी सन्देशहरु प्रसार गर्ने ।
- अनलाईन मार्फत सन्देश प्रसारण गरी स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने र उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको उपभोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

३. लक्षित समूह / सहभागी समूह :

- आम जनसमुदाय

- समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य सन्देश प्रवाह गर्नेहरू जस्तै: महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका, विद्यार्थी, शिक्षक, स्वास्थ्यकर्मी आदि ।
- किशोर किशोरीहरू, युवा, युवतीहरू, आमाहरू, गर्भवती महिलाहरू आदि ।

४. सन्देशहरू समावेश गर्न सकिने विषयहरू:

- नेपाल सरकार, स्वास्थ्य मंत्रालयबाट संचालित स्वास्थ्य सेवाहरू तथा कार्यक्रमहरूको बारेमा
- जिल्ला एवं स्थानीय स्तरमा देखिएका प्रमुख स्वास्थ्य समस्याहरू जस्तै: Morbidity and Mortality को आधारमा विषय छनौट गर्ने ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी विभिन्न विषयहरू जस्तै: झाडापखाला, श्वासप्रश्वास, क्षयरोग, कुष्ठरोग, औलो, कालाजार, यौन रोग, एच.आई.भी तथा एड्स, सुरक्षित मातृत्वःपरिवार नियोजन, किशोरावस्था, बाल स्वास्थ्य, सुनौला १००० दिन संचार अभियान, नसर्ने रोगहरू, वातावरणीय र व्यक्तिगत सरसफाई र स्वच्छता, सावुन पानीले हातधुने, निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा लगायत अन्य: अत्यावश्यकिय स्वास्थ्य सेवाका विषयवस्तुहरू आदि।

पुनश्च: उपरोक्त विषयवस्तुहरूमध्ये कुनै विषयमा स्थानिय भाषामा सन्देश उत्पादन गरी प्रसारण गर्नु परेमा सम्बन्धीत अनलाईन मिडियाहरूले केन्द्रले प्राप्त गराएको सन्देशलाई जस्ताकोतस्तै स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गरी प्रसारण गर्नुपर्नेछ ।

५. अनलाईन प्रसार सम्बन्धी विषयवस्तु :

स्वास्थ्यका विषयहरू जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयःजिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालयका प्रमुख, जन स्वास्थ्य अधिकृत तथा कार्यक्रम सुपरिवेक्षकहरूसंग छलफल गरी स्थानिय आवश्यकताको आधारमा विषयवस्तु चयन गर्ने ।

६. पूर्व तयारी :

- मौसम अनुसार देखापर्ने गरेको रोगको प्रकोपहरूको तथ्याङ्क केलाउने ।
- तथ्याङ्कहरू विश्लेषण गरेपछि देखिएका स्वास्थ्य समस्याहरूको प्राथमिकता सूची तयार गर्ने ।
- प्राथमिकता सूचीमा परेका कुन कुन विषयमासन्देश प्रसार गर्ने भन्ने सम्बन्धमानिर्णय गर्ने/ गराउने र केन्द्रबाट प्राप्त गराएको सन्देशहरू सो विषयमा भएको नभएको एकीन गर्ने।
- सन्देश प्रसारको स्पेशीफिकेशन तयार गर्ने । पहिलो पृष्ठको शीर्ष स्थानमा राम्रोसँग देख्न र पढ्न सकिने १४०० X १५० pixel साइजमा **JPEG** वा **Gif format** माप्रदर्शन गर्ने ।
- स्पेशीफिकेशन अनुसारको सन्देश प्रसारको लागि अनलाईन मार्फत नियमानुसार प्रक्रिया अघि बढाउने ।

७. **सन्देश प्रसार :**

- नियमानुसार अनलाईन / मिडिया हाउसचयन गरी संज्ञौता गर्ने ।
- सन्देश स्पष्ट र छोटो हुनुपर्नेछ वा सूचनामूलक हुनेछ ।
- स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार अनलाईन मिडियाबाट सन्देश प्रसार गर्ने ।
- सन्देश प्रसारभएको / नभएको अनुगमन गर्ने ।

८. **सन्देश प्रसार पश्चात :**

- स्थानिय भाषामा रुपान्तरण गरी प्रशारण गरेको अनलाईन सन्देशको रेकर्ड जिल्ला स्वास्थ्य÷जनस्वास्थ्य कार्यालयमा नियमानुसार राख्ने ।
- सन्देश प्रसारण गरे पश्चात सबै अनलमईनबाट प्रसारण गरिएको सन्देश प्रसारण प्रमाणपत्र जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयमा पेश गर्ने ।

९. **अभिलेख र प्रतिवेदन :**

प्रशारण सम्पन्न भएपछि सोको अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार पारी सम्बन्धित जिल्ला स्वास्थ्य÷जनस्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय र राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्रमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारीले अनिवार्य रुपमा पठाउने कार्य गर्नुपर्दछ ।

स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको

सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन

स्वीकृत कार्यक्रमको नाम	: राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम ।
कार्यक्रम संचालन हुने स्थान	: जिल्ला स्तरका स्वास्थ्य संस्थाहरु
क्रियाकलापको नाम	: स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन
वार्षिक लक्ष्य	: स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार ।
सम्पन्न गर्नुपर्ने अवधि	: स्वीकृत वार्षिक लक्ष्य अनुसार तोकिएको चौमासिकमा ।

१. कार्यक्रमको संक्षिप्त परिचय :

स्वास्थ्य संस्थाहरु र समुदाय स्तरमा संचालन हुने स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रमहरु योजना अनुसार संचालन भए नभएको एकिन गरी सवल र कमजोर पक्षहरु पहिचान गरी भविष्यमा सुधार गर्न तथा कार्यक्रमहरु संचालनमा सहयोग पुऱ्याउन स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रमहरुको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गरिन्छ । यो नियमित कार्यक्रम हो । यसबाट स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रमहरुमा समुदायको सहभागिता, कार्यक्रमहरुको गुणस्तर र प्रभावकारिता पनि बृद्धि हुन सहयोग पुग्दछ ।

२. कार्यक्रमको उद्देश्य :

- स्वास्थ्य संस्थाहरु र समुदाय स्तरमा संचालन हुने स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमहरु योजना अनुरूप संचालन भए नभएको एकिन गरी सवल र कमजोर पक्षहरु पहिचान गरी भविष्यमा सुधार गर्न सहयोग पुग्ने ।
- स्वास्थ्य संस्थाहरु र समुदाय स्तरमा संचालन हुने स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सहयोग गर्ने ।
- स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमहरुमा समुदायको सहभागिता र माध्यमको प्रभावकारिता थाहा पाउने ।

३. लक्षित समूह / सहभागी समूह :

- स्वास्थ्य संस्थाहरु र समुदाय
- स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने स्वास्थ्यकर्मी, म.स्वा.स्व.से.

४. स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने व्यक्तिहरु :

- जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख
- स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सनजिल्लाका सुपरभाईजरहरु

५. सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनको पूर्व तयारी :

- जिल्लाको वार्षिक एकिकृत सुपरिवेक्षण कार्यक्रम तथा अन्य कार्यक्रमसंग समन्वय गरी स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनको अग्रिम कार्य तालिका तयार गर्ने
- जिल्ला भरि संचालन हुने स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको योजना अनुसार सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनको मिति र स्थान स्वीकृत गराउने
- स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रमको प्रगती कम भएका स्वास्थ्य संस्थाहरुको पहिचान गर्ने
- चेकलिष्ट तयार गर्ने ।
- जिल्ला स्तरीय योजना अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।

६. कार्यक्रम सञ्चालन :

- स्वीकृत सुपरिवेक्षण तथा अनुगमनको अग्रिम कार्य तालिका अनुसार सुपरिवेक्षण गर्ने ।
- सम्बन्धित संस्थामा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार सामग्रीहरु भए नभएको एकिन गर्ने।
- सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य शिक्षा कर्नर नियमित रुपमा संचालन भए नभएको एकिन गर्ने ।
- फोटो खिच्ने ।
- सम्बन्धित संस्थालाई तत्काल सहयोग गर्ने र सुझावहरु दिने ।

७. कार्यक्रम समाप्ति पछि गर्नुपर्ने कार्यहरु :

- चेकलिष्ट भर्ने
- प्रतिवेदन तयार गर्ने,
- सम्बन्धित संस्थालाई सल्लाह सुझावहरु दिने,
- सम्बन्धीत संस्थामा देखिएका सबल र कमजोर पक्ष केलाई सबल पक्षको प्रसंसा गर्दै कमजोर पक्षमा सुधार गर्न पृष्ठपोषण गर्ने ।

८. अभिलेख र प्रतिवेदन :

कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि सो को अभिलेख राख्ने र प्रतिवेदन तयार पारी सम्बन्धित जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालयको तथ्याङ्क शाखा, क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय र राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्रमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने कर्मचारीले अनिवार्य रुपमा पठाउने कार्य गर्नुपर्दछ ।

९. जिम्मेवार व्यक्ति र समन्वयकर्ता :

जिल्ला स्वास्थ्य / जनस्वास्थ्य कार्यालय प्रमुख कार्यक्रमको प्रमुख जिम्मेवार कर्मचारी हुने र नीजको मातहतमा स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार कार्यक्रम हेर्ने फोकल पर्सनले कार्यक्रम संचालन र समन्वयको काम गर्नु पर्दछ ।

१०. वित्तिय व्यवस्थापन

प्रचलित आर्थिक ऐन, नियम तथा कानून अनुसार लेखाको राय लिई कार्यालय प्रमुखबाट क्रियाकलाप तथा बजेट बाँडफाँड स्वीकृत गराई खर्च गर्नु पर्नेछ ।